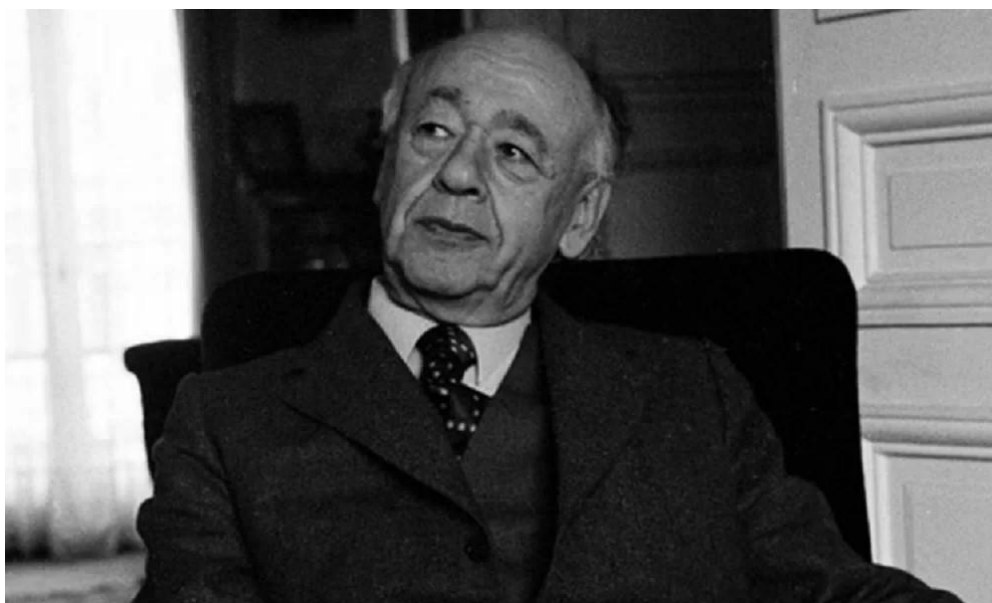


Biblioteca Județeană: Personalitatea săptămânii – Eugen Ionescu, moștenirea unui maestru al teatrului absurd

29 martie 2025



Se împlinesc 31 de ani de la dispariția lui Eugen Ionescu, dramaturgul de origine română care a revoluționat teatrul absurdului și a devenit o figură emblematică a literaturii universale. Considerat un exponent de seamă al acestui curent, Ionescu rămâne o sursă de inspirație pentru iubitorii de teatru, filosofie, jurnalism și cultură în general.

Puține voci ale literaturii române au lăsat urme atât de adânci în conștiința contemporanilor, prin remarcabila sa independență de opinie. Prin umorul său lucid și dialogurile aparent fără sens, a evidențiat absurditatea existenței și dificultatea comunicării autentice între oameni. Ulterior, prin integrarea sa în literatura franceză, Ionescu a adus contribuții majore, recunoscute și studiate de întreaga critică și istorie literară mondială.

Personalitatea complexă și opera sa au fost subiectul unui număr impresionant de cărți, studii, teze de doctorat, colocvii internaționale, simpozioane, filme și festivaluri, fiind continuu

dezbătute temele predominante abordate de el: singurătatea, izolarea, falsitatea și obsesia morții – aceasta din urmă fiind considerată forța motrice a operei sale.

Periplul său existențial poate fi descris ca unul cu adevărat neobișnuit. Născut la Slatina, pe 26 noiembrie 1909, dintr-un tată român și o mamă de origine franceză, Ionescu a petrecut o parte semnificativă a copilăriei în Franța. La vârsta de nici patru ani, a părăsit România și s-a mutat la Paris împreună cu familia, întrucât tatăl său, tot Eugen Ionescu, pregătea un doctorat în drept. Însă, în anul 1916, când România a intrat în Marele Război, tatăl a fost chemat în țară pentru a se înrola în armată.

Familia a rămas la Paris, iar mama lui Eugen a lucrat în diverse locuri pentru a se întreține. Constrânsă de greutate, într-o Franță aflată în plin război, mama viitorului dramaturg le-a cerut sprijinul părinților săi, trimițându-și copiii să locuiască cu ei într-un departament din nord-vestul Franței. Aceștia vor trăi acolo timp de doi ani, perioadă pe care Eugen Ionescu o va considera „paradisul copilăriei sale“. Aici va trăi momente de neuitat, ale căror culori, miresme și întâmplări îl vor însoți toată viața și despre care i-a plăcut mult să-și reamintească și chiar să povestească: „O plenitudine, o simbolizare, dacă pot spune așa, a paradisului. L-am părăsit ca să mă duc la Paris, apoi în România.”

După ani de zile fără vești, tatăl, pe care îl consideraseră mort în război, va reveni în viața familiei, schimbându-i dramatic cursul. Beneficiind de relații sus-puse, avocatul reușește să divorțeze și să câștige în justiție custodia celor doi copii. În anul 1922, Eugen și sora sa au fost nevoiți să se întoarcă în România, unde au locuit cu tatăl lor și cu cea de-a doua soție a acestuia, care, conform mărturisirilor scriitorului, le-a făcut viața un adevărat coșmar.

Anii petrecuți la București, în care a fost nevoit să învețe o limbă pe care nu o stăpânea, să se adapteze unui stil de viață pe care nu-l înțelegea și să respecte reguli școlare și sociale pentru care nu era pregătit, l-au convins că adevărata existență se află în altă parte.

Trăind într-o țară în care nu se regăsea, tânărul Eugen Ionescu a fost stăpânit constant de dorința de a fugi cât mai departe de România. Perioada petrecută aici a fost un adevărat exil pentru inventatorul teatrului absurd, deoarece se simțea adesea singur, neînțeles și profund nefericit.

Această experiență l-a determinat să vadă România ca locul său de origine, dar să considere Franța drept adevărata sa casă spirituală, unde a găsit împlinire și libertate creatoare. Forțat să părăsească locul în care se simțea acasă, liceanul inadaptat, pasionat de literatura franceză, a avut însă răbdare până la întoarcerea la Paris.

Anii de liceu au fost extrem de tumultuoși pentru Ionescu. Înscriș la Liceul „Sfântul Sava”, s-a adaptat cu dificultate la noul mediu, experiență care i-a accentuat sentimentul de alienare. După absolvirea Facultății de Litere în 1934, Eugen Ionescu a fost numit profesor de franceză la Cernavodă și apoi la București.

După o perioadă de activitate publicistică intensă în România, a plecat la Paris ca bursier pentru a-și pregăti doctoratul, lucrând și ca atașat cultural al guvernului Antonescu. A scris teza „Tema morții și a păcatului în poezia franceză”, dar nu a susținut-o niciodată. În 1940 s-a întors la București ca profesor la Liceul „Sfântul Sava”, iar în 1942 a plecat definitiv în Franța.

Înainte de a deveni celebru în Franța și în întreaga lume, Ionescu s-a impus în viața literară românească ca poet și critic literar și de artă, o perioadă care a avut un impact semnificativ asupra creației sale ulterioare.

Deși visul său era să scrie poezie, după o încercare considerată eșuată, a realizat că nu prin poezie își va exprima geniul și s-a orientat către critică, cu care a avut o relație tensionată timp de zece ani. Totuși, critica i-a fost esențială pentru debutul literar, permițându-i să își manifeste spiritul contradictoriu și înclinația spre ironie. A publicat poezii în revista „Bilete de papagal” a lui Tudor Arghezi, iar volumul său de debut, „Elegii pentru ființe mici”, reflectă profund experiențele copilăriei. Cele mai semnificative lucrări în limba română sunt însă eseurile critice din volumul „Nu!”, premiat de un juriu prezidat de Tudor Vianu pentru „scriitori tineri needitați”.

Ajuns în Franța, Ionescu se va deschide către experiențe literare diferite, scriind teatru și studii despre teatru. Ființa sa, de o sensibilitate ce părea atât de vulnerabilă, își va găsi echilibrul creator și sufleteș în familia și țara după care tânjise. Întreaga operă ce va urma poate fi considerată un efort original și reușit de a desprinde din banalitate sensul tragic și absurd al existenței, fatalitatea morții, splendoarea și neantul condiției umane.

Anul 1950 marchează începutul cariere de dramaturg a lui Eugen Ionescu, odată cu premiera piesei „Cântăreața cheală” la „Théâtre des Noctambules” din Paris. De atunci, autorul devine parte a avangardei artistice pariziene, iar mai târziu este recunoscut ca teoretician al teatrului absurdului din deceniul al șaselea.

Opera lui Ionescu suscită un interes deosebit prin diversitatea sa, având capacitatea de a satisface toate vârstele, de la cei mai puțin sensibili la subtilități, până la cei mai sofisticăți, autohtoni sau străini.

Poezia sa poate fi propusă chiar și copiilor, fiind potrivită pentru a fi ilustrată și studiată ca lirica unor ființe minuscule, pentru cei care își reprezintă lumea prin imagini. Cititorul adolescent își poate potoli setea de frondă citindu-i jurnalele, începând cu cel scris la 16 ani și continuând cu publicistica din România. Tinerii de toate vârstele se pot regala cu „Nu!”, întâlnind în paginile acestei cărți un june interbelic, timid și sensibil, care scrie despre critica și societatea literară a vremii, despre prietenii și antipatii literare, cu o subtilă ironie și sarcasm usturător.

Arta dramatică a creatorului „Scaunelor” dă lecții de viață la fiecare relectură, începând cu adevărul înspăimântător că toți suntem victime ale datoriei sociale sau morale și terminând cu ideea că, în ciuda angoaselor inerente ale mileniului trei, trebuie să ne trăim viața ca pe un voiaj, în timpul căruia suntem mereu însoțiți de trecutul nostru, pe care îl purtăm în valize, mai mult sau mai puțin grele.

Tot ce a dat Ionescu, artistul complet, poartă amprenta tragicului, comicului și a hipersensibilității. Inefabilele intuiții ale dramaturgului, care stăpâneau în aceeași măsură plânsul și râsul în arta sa, se vor face remarcate atât în nuvele, cât și în roman.

Toate operele sale încearcă să răspundă întrebărilor care l-au frământat în timpul creației: despre capcanele limbajului, despre felul în care acesta ne poate trăda, dar și despre condiția umană și iluziile ei. Majoritatea personajelor sale sunt victime ale unor nedreptăți familiale sau ale destinului, oglindindu-și creatorul până la cvasi-identificare. Atât nuvelele, cât și creația dramatică descriu răul lumii în multiplele sale forme. Opera literară ionesciană este, în esență, o confesiune despre reticența față de rău, transformată în artă prin procedeul insolitării.

Ionescu, devenit Ionesco, a fost un mare admirator al frumosului în toate formele sale. A mărturisit în repetate rânduri că nu ar putea trăi fără tablouri și fără a fi înconjurat de opere de artă. Existența sa are o strânsă legătură cu pictura, deoarece a debutat cu idei și impresii despre aceasta. La bătrânețe, când trăia apogeul angoaselor legate de moarte, de neputință fizică și de inapetența de a scrie literatură, s-a întors din nou la pictură, de data aceasta ca desenator-pictor. În jurul vârstei de 80 de ani, Ionescu mărturisea că pictura îl ajuta să existe în sensul creației. Astfel, pasiunea sa, deloc de neglijat, pentru desen, acuarelă și ulei pe pânză, nu a fost decât un alt mod prin care persoana sensibilă a ales să atenueze ororile lumii și angoasele personale, ajutat de miracolul culorii.

A uzat de arta plastică și de literatură pentru a se regăsi, obosit de continua sa balansare între dorința de a cunoaște și neacceptarea propriei limitări în a înțelege lumea în care i-a fost dat să trăiască.

Desigur, Ionesco știa ce îi datorează lui Ionescu. Nu a uitat că, prin naștere, este român, că a studiat și s-a format în România, că în limba română și-a scris primele poeme, sau că a fost unul dintre reprezentanții de seamă ai generației '27. A fost însă profund marcat de suferința și umilința unui trai auster, dominat de sărăcie și provizorat, impus de un tată care a jucat un rol deloc fericit în biografia sa. Dramaturgul român de expresie franceză a lăsat o operă ce are darul de a interesa intelectualul tuturor timpurilor și de pretutindeni, datorită faptului că invită pe oricine intră în contact cu aceasta să se regăsească ca om liber, demn și mereu în căutarea misterelor vieții. Ionescu este atât de actual pe cât de actuală continuă să fie prima sa piesă de teatru, „Cântăreața cheală”, care se joacă și astăzi cu casa închisă, după mai bine de șase decenii de la prima reprezentare.

Paginile sale de jurnal vorbesc despre condiția tragică și absurdă a omului modern, care l-a părăsit pe Dumnezeu, dar și despre naufragiul care îl așteaptă la capătul vieții. Merită să-l recitim din când în când pe Eugen Ionescu pentru a conștientiza modurile prin care, înstrăinându-ne de Dumnezeu, ajungem să ne înstrăinăm de totalitatea existenței, de lume și, mai cu seamă, de noi înșine.

Bibliotecar, Luciana Macovei

Biblioteca Județeană „Nicolae Milescu Spătarul” Vaslui

Bibliografie: Lumea operei lui Eugen Ionescu. Otilia Chindriș; Cluj Napoca: Eikon, 2013.
Tânărul Eugen Ionescu. Eugen Simion. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006. Între viață și vis: convorbiri. Eugène Ionesco, Claude Bonnefoy. București: Humanitas, 1999. Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale. Matei Călinescu. Iași: Junimea, 2006.